

Rapport

efter kvalitetsgranskning av gymnasial lärlings-
utbildning vid Fredrika Bremer gymnasiet
Riksäpplet i Haninge kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Fredrika Bremergymnasiet Riksäpplet

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Resultat

Inledning

Ungefär hälften av eleverna i gymnasieskolan går på ett yrkesprogram. I den nya gymnasieskolan från 2011 finns det 18 nationella program, varav tolv räknas som yrkesprogram och sex som högskoleförberedande program. De nationella yrkesprogrammen kännetecknas av att examensmålen tar sikte på arbetslivets behov och att programmen innehåller yrkesämnen. Yrkesprogrammen ska enligt skollagen utgöra grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning. Alla elever på yrkesprogram ska inom ramen för utbildning också ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning omfattar elever som påbörjade sin utbildning höstterminen 2011 vilket innebär att 2010 års skollag är utgångspunkt för Skolinspektionens granskning. Lärlingselever i högre årskurser som följer äldre bestämmelser (försöksverksamheten med intagning 2008-11) ingår inte i denna granskning. Gymnasial lärlingsutbildning definieras enligt 1 kap. 3 § gymnasieförordningen som "utbildning inom ett yrkesprogram som till mer än hälften genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan". På en gymnasial lärlingsutbildning ska således mer än hälften av den totala utbildningstiden genomföras på en arbetsplats, motsvarande minst 1251 gymnasiepoäng.

Med arbetsplatsförlagd utbildning avses, enligt 1 kap. 3 § gymnasieförordningen "lärande på ett program som genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan". Både svenska och internationella studier av yrkesutbildningars kvalitet visar på att en viktig framgångsfaktor är att det bedrivs en planerad och systematisk samverkan mellan skola och arbetsliv avseende den arbetsplatsförlagda utbildningen.

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av gymnasial lärlingsutbildning under våren/hösten 2012. Granskningen vid Fredrika Bremergymnasiet Riksäpplet i Haninge kommun ingår i detta projekt.

Gymnasieskolan Riksäpplet besöktes den 24 oktober 2012. Med hänsyn till det ringa antalet lärlingar omfattade besöket endast en dag. Ansvariga inspektörer har varit utredarna Peter Holmberg och Annika Jervgren. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av gymnasial lärlingsutbildning genomförs totalt i 24 kommunala skolor och 16 fristående skolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Fredrika Bremergymnasiet Riksäpplet

Fredrika Bremergymnasiet Riksäpplet är beläget i Handens tätort i Haninge kommun ca 25 km söder om Stockholm invid pendeltågsstation och bussterminal. Skolan utgör en av flera enheter inom ramen för kommunens gymnasieskola, Fredrika Bremergymnasiet, och ligger separat från de övriga gymnasieenheter i fastigheten Riksäpplet som även inrymmer vuxenutbildning och högskoleutbildning. Riksäpplets gymnasium har ca 420 elever på programmen ekonomi, handel och administration, hotell- och restaurang, restaurang och livsmedel, hotell- och turism, introduktionsprogram samt gymnasiesärskola. Skolan har gymnasiala lärlingar i årskurs 2 på skolans egna nationella program, dvs handel och administration, restaurang och livsmedel samt hotell och turism. Lärlingarna i årskurs 3, tillhörde tidigare Fredrika Bremergymnasiets Lärlingscenter, men avslutar nu sin utbildning på Riksäpplet. Det innebär att Riksäpplet bland treorna innevarande år övergångsvis har elever och yrkeslärare från andra rektorsområdens program. Däremot finns inga lärlingar i årskurs 1 på grund av lågt elevintresse. Det finns dock möjlighet för eleverna i årskurs 1 att senare gå över till lärlingsspåret. Riksäpplet har sammanlagt 14 gymnasiala lärlingar, varav fem i årskurs 2 och nio i årskurs 3.

Riksäpplets ledningsorganisation består av en rektor, som har ett helhetsansvar för verksamheten vid skolan. Rektor har för nuvarande två arbetslagschefer med personalansvar för två arbetslag vardera. Gymnasiesärskolan står just nu under rektors direkta ledning, men rekrytering pågår av arbetslagschef även för gymnasiesärskolan. Riksäpplet har en lärlingssamordnare för lärlingsutbildningen. Skolinspektionens kvalitetsgranskning vid Riksäpplet har avsett handels- och administrationsprogrammet.

Underlaget för granskningen består av dokument från skolan samt av information som samlades in vid intervjuer den 24 oktober. Intervjuer genomfördes på skolan, dels med rektorn och lärlingssamordnaren, dels med de ansvariga yrkeslärarna på handels- och administrationsprogrammet. Tre elever intervjuades på skolan och en på sin arbetsplats i anslutning till att elevens handledare också intervjuades. Avslutningsvis gjordes en muntlig återkoppling till rektorn.

Syfte och frågeställningar

Syfte

Skolinspektionen har granskat kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning för att säkerställa att eleverna ges möjlighet att utveckla de yrkeskunskaper de har rätt till. Detta gäller särskilt de arbetsplatsförlagda momenten liksom hur dessa fasas ihop med de skolförlagda momenten. Skolinspektionens tidigare kvalitetsgranskning av det arbetsplatsförlagda lärandet i gymnasieskolan från 2010 visar på allvarliga brister i många avseenden. För den nya utbildningsformen gymnasial lärlingsutbildning är kvalitet i det arbetsplatsförlagda lärandet av helt avgörande betydelse då mer än hälften av utbildningen ska vara arbetsplatsförlagd. Eventuella kvalitetsbrister i utbildningen på arbetsplatsen kan därför inte på samma sätt som vid traditionell yrkesutbildning kompenseras med skolförlagda moment.

Gymnasial lärlingsutbildning kan bedrivas inom ramen för samtliga yrkesprogram som en av två alternativa vägar till en yrkesexamen. Det är viktigt att försäkra sig om att kvaliteten är hög och jämn så att den nya utbildningsformen upplevs som ett likvärdigt alternativ till en i huvudsak skolförlagd yrkesutbildning.

Frågeställningar

För att säkerställa att eleverna inom lärlingsutbildningen får den utbildning de har rätt till måste granskningen omfatta kvaliteten i de yrkesinriktade delarna av gymnasiala lärlingsutbildningen oavsett deras förläggning. Kvalitetsgranskningen styrs därför av följande huvudfrågeställningar:

1. **Planeras och genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument och i samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?**
2. **Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs?**

Följande områden har varit utgångspunkter vid granskningen.

- A. Planering av utbildningen
- B. Genomförande av utbildningen på skola och arbetsplats
- C. Elevers situation
- D. Uppföljning och bedömning
- E. Utvärdering och kvalitetsarbete

Metod och material

Metod

Kvalitetsgranskningen omfattar såväl de arbetsplatsförlagda som de skolförlagda yrkesinriktade delarna av utbildningen, men tyngdpunkten ligger på den arbetsplatsförlagda delen. Dokumentstudier tillsammans med intervjuer har utgjort grunden för granskningen. Granskningen av de 40 gymnasieskolorna med gymnasial lärlingsutbildning genomförs under perioderna maj samt september till november 2012.

Intervjuerna omfattar elever, yrkeslärare, rektor och handledare på arbetsplatsen. Varje skolbesök beräknas omfatta två-tre arbetsdagar; i undantagsfall, vid få elever på ett program som vid Riksäpplets gymnasium, endast en dag. I samband med att olika dokument har begärts in har Skolinspektionen därutöver efterfrågat en verksamhetsbeskrivning som fyllts i av rektor. Skolinspektionen har på så vis fått en inledande bild av hur skolans undervisning och det arbetsplatsförlagda lärandet är upplagt. Fyra nationella program har ingått i granskningen, bygg- och anläggning, fordons- och transport, handels- och administrat-

ion samt vård och omsorg. Det är inte troligt att det finns lärlingar inom alla fyra granskade program på samtliga utvalda skolor. Därför har vid urvalet beaktats att det totalt ändå blir en jämn spridning mellan de fyra programmen.

Varje utvald skola utser två till tre gymnasiala lärlingar per program för intervju inom de fyra yrkesprogram som projektet valt ut för granskning. Som en följd av urvalet intervjuas även dessa elevers handledare på arbetsplatsen och yrkeslärare i karaktärsämnen med ansvar för bedömning och betygssättning samt den rektor som har ansvaret för eleven.

Inför skolbesök och arbetsplatsbesök har projektledning och inspektörer informerat om projektets syfte, hur granskningen går till och hur insamlad information kommer att hanteras. De utvalda eleverna har i första hand intervjuats ute på sina lärlingsplatser, ibland har det även gjorts på skolan. Även lärlingarnas handledare har intervjuats på sina arbetsplatser. Den yrkeslärare som är ansvarig för eleven intervjuas på skolan, liksom den rektor som är ansvarig för de gymnasiala lärlingarna. Skolbesöket har avslutats med en återkoppling från inspektörerna till rektorn.

För intervjuerna har särskilda intervjuguider tagits fram utifrån vilka inspektörerna har genomfört strukturerade intervjuer. Frågeställningarna för granskningsprojektet har brutits ner i intervjufrågor anpassade för de olika grupperna. Syftet med intervjuerna har varit att få intervjupersonerna att kunna tala relativt fritt inom ramen för de frågeområden som bestämts. Det är önskvärt att intervjuerna hålls mer som öppna samtal, inte minst vid besöken på arbetsplatser.

För att få större djup i granskningen och ett mer undervisningsnära perspektiv har, där så varit möjligt, ett antal observationer genomförts genom att eleven följs i dennes aktuella aktivitet. Sådana observationer kan sen ligga till grund för samtalen med elev, handledare och lärare.

Resultat

A. Planering av utbildningen

I propositionen 2010/11:104 framhåller regeringen att en viktig förutsättning för att utbildningen på arbetsplatsen ska hålla hög kvalitet är att samarbetet mellan skolan och arbetsplatsen fungerar bra. Läraren och företrädaren för arbetsplatsen bör gemensamt planera och fördela innehållet i utbildningen, men det är läraren som med stöd av handledarens underlag ska ansvara för betygssättning av alla kurser. Även den Nationella lärlingskommittén (SOU 2011:72) har påtalat vikten av lärarens och handledarens gemensamma planering.

- **Finns en uttalad strategi för gymnasial lärlingsutbildning vid skolan?**

Verksamheten vid Riksäpplets handels- och administrationsprogram är uppbyggd kring skolförlagt lärande, som vid flertalet andra kommunala skolor. Totalt har skolan 420 elever varav 76 elever går på handelsprogrammet, av dessa är åtta lärlingar. Därutöver finns sex lärlingar på andra program vid skolan. Att skolan inte hade något intag av nya lärlingselever 2012 väcker oro för lärlingsutbildningens fortbestånd.

Rektor framhåller att det tidigare har varit något av ett hedersuppdrag vid Fredrika Bremergymnasierna i Haninge att arbeta med lärlingsutbildningen, trots att den varit liten i förhållande till den skolförlagda delen. Skolorna deltog redan första året, 2008, i försöksverksamheten med gymnasial lärlingsutbildning. Efter en omorganisation inom Fredrika Bremergymnasierna har Riksäpplet nu ansvaret för de lärlingar i årskurserna 1 och 2 som tillhör skolans egna nationella program, dvs. handel och administration, restaurang och livsmedel samt hotell och turism. Dessutom har skolan ett kvarstående ansvar för all lärlingsutbildning i årskurs 3 som tillhörde det tidigare Lärlingscentret men som nu avslutas på Riksäpplet. Där har Riksäpplet elever och yrkeslärare från de andra rektorsområdenas program.

Skolan har en särskild samordnare för lärlingsutbildningskontakter med arbetslivet, som också deltog vid intervjun med rektorn. Riksäpplet har två deltidsanställda studie- och yrkesvägledare (SYV) med kompetens och behörighet att vägleda elever inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet. De vägleder även elever som avser att påbörja utbildningar vid skolan.

Skolinspektionen bedömer att Riksäpplet har en ändamålsenlig organisation och resurser att genomföra gymnasial lärlingsutbildning.

- **Hur planerar och organiserar skolan lärlingsutbildningen?**

Lärlingseleverna vid handels- och administrationsprogrammet på Riksäpplet går tidigt ut på sina arbetsplatser. Redan efter två veckors förberedelse på skolan går de ut på sina arbetsplatser och är ute tre dagar i veckan, måndag till onsdag. Yrkesläraren introducerar dem på arbetsplatsen, där de sedan har en provperiod på fyra veckor innan utbildningskontrakt undertecknas.

De tre intervjuade eleverna, alla i åk 2, tycker att det var bra att snabbt komma ut på arbetsplatsen. De har redan varit på två eller tre olika arbetsplatser. De framhåller att det är bra att få omväxling och att variera arbetsuppgifterna. Eleverna är genomgående nöjda med planeringen av utbildningen och de arbetsplatser som utnyttjas. De talar om ett samspel mellan yrkeslärare, handledare och eleverna själva. De lyfter fram yrkeslärare och handledare som mycket delaktiga i deras studier.

Det är i allmänhet mindre företag och arbetsställen som anlitas inom lärlingsutbildningen. Det är enligt yrkeslärarna en fördel, då dessa företag i allmänhet har en mer allsidigt produktion av varor och tjänster än de stora, där de anställda är mer specialiserade. Speciellt inom bygg lyfter yrkesläraren fram hur mycket större allsidighet det kan bli i mindre produktioner eller renoveringar jämfört med stora nybyggnadsprojekt. Inom handeln utnyttjas de stora kedjeföretagen, men där är de enskilda arbetsställena ändå ganska små. De olika branscherna skiljer sig åt strukturellt, inom bygg t ex placeras eleverna på en arbetsplats och stannar sedan där under hela utbildningstiden, medan de på handel- och administration samt på restaurang- och livsmedel medvetet byter arbetsplats för att ge eleverna större omväxling och bredd i uppgifterna. Att matcha lärling till rätt företag och handledare är en stor uppgift för skolan.

Skolinspektionen bedömer att Riksäpplets gymnasium har en ändamålsenlig planering av lärlingsutbildningen.

- **Finns förutsättningar för en skolförlagd inledning på lärlingsutbildningen?**

På Riksäpplet finns goda förutsättningar för en skolförlagd inledning på lärlingsutbildning, men skolan har i sin pedagogiska modell för lärlingsutbildning satsat på att i stället i högre grad förlägga yrkesämnena ute på arbetsplatserna. Det upplägg som finns inom handelsprogrammet innebär att eleverna redan efter två veckor går ut tre dagar i veckan på sin arbetsplats och är i skolan resterande två dagar. På Riksäpplets gymnasium finns lokaler och utrustning samt en lärargrupp som jobbat länge med handels- och administrationsprogrammet. Den skolförlagda tiden är, enligt rektor viktig för att ge en bas i yrket. Handels-

lärlingarna menar också att de haft nytta av de handelskunskaper, t ex i marknadsföring som de har fått på skolan och förstår sammanhanget på ett annat sätt nu. Skolan har som utgångspunkt att eleverna ska läsa in grundläggande behörighet. Vill man inte göra det får man i stället göra ett medvetet bortval.

Skolinspektionen bedömer att Riksäpplets gymnasium kan genomföra utbildningens skolförlagda inslag genom tillgång till lärare, lokaler och utrustning.

- ***Har alla elever tillgång till lärlingsplatser?***

För nuvarande har alla elever på lärlingsutbildningen vid Riksäpplet en APL-plats. Av olika anledningar tvingas eleverna ibland byta arbetsplats. Då kan det uppstå en kort period då yrkesläraren söker efter en ny plats. Byggläraren framhåller att skolan ibland haft svårigheter att placera elever med icke svensklingande namn på arbetsplatser, men att det till slut hittills har lyckats.

Skolinspektionen konstaterar att alla elever vid Riksäpplets gymnasium har tillgång till lärlingsplatser. Att hävda alla elevers rätt att få en lärlingsplats oavsett bakgrund är en viktig hållning från skolans sida.

- ***Vem har ansvaret för att skaffa lärlingsplatser?***

Enligt rektor har yrkeslärarna vid Riksäpplets gymnasium ansvaret för anskaffning av platser inom handel och administration. Yrkeslärarna har efter lång erfarenhet byggt upp en bank av kontakter med arbetslivet. De kontakter APL-platserna personligen och går tillsammans med handledarna igenom förutsättningarna för att ta emot en lärling. Det förekommer att elever själva har förslag på arbetsplatser, men läraren kontrollerar alltid att platsen uppfyller kraven. När enighet nåtts om att utnyttja en utbildningsplats fattar rektor beslutet genom att underteckna utbildningsavtalet.

Skolinspektionen bedömer att Riksäpplets gymnasium har rutiner och resurser för att ta fram lärlingsplatser i arbetslivet.

- **Finns brister i utformning av utbildningskontrakt?**

Enligt skollagen ska det för elev i gymnasial lärlingsutbildning upprättas utbildningskontrakt som bl a ska ange vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar. Så är ofta inte fallet utan i bästa fall fogas en bilaga till kontraktet eller annat dokument, t ex individuell studieplan som anger detta. Detta är väsentligt dokument för planeringen av elevens utbildning så att den motsvarar kraven i styrdokumentet. I förarbetena (prop. 2010/11: 104, Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning) framhålls att fördelningen av utbildningens innehåll mellan arbetsplats och skola är en viktig uppgift. Likvärdig utbildning förutsätter att uppdelning och planering hela tiden tar sin utgångspunkt i de nationellt beslutade ämnesplanerna. Regleringen i kontraktet ska alltså utgå från ämnesplanerna. Detta gäller även när utbildningen sker på en arbetsplats. Regeringen anser vidare att utbildningskontraktet ska vara ett sammanhållet avtal som reglerar förhållandet mellan skolhuvudman, arbetsplats och elev, varför det av utbildningskontraktet bör framgå vad som är förlagt till arbetsplats.

Utbildningskontraktet är ett viktigt dokument för planeringen av elevens utbildning samt för kommunikationen mellan de olika parterna i fråga om åtaganden. De redovisade utbildningskontrakten för handelsprogrammets visade inte på några formella brister, utan de uppfyller kraven på att det ska finnas angivet vilka kurser som ska genomföras på arbetsplatsen och i vilken omfattning.

Samtliga elever vid Riksäpplets gymnasium har en även en individuell studieplan, som tas fram av studie- och yrkesvägledaren i samverkan med lärarna.

Skolinspektionen bedömer att skolans utbildningskontrakt uppfyller de krav som skollagen ställer.

B. Genomförande av utbildningen i skola och på arbetsplats

Regeringen anser, i likhet med Skolinspektionens kvalitetsgranskning av APU (rapport 2011:2), att det är angeläget att elevens yrkeslärare gör regelbundna besök på arbetsplatsen. Sådana besök kan både ha till syfte att följa upp lärlingens kunskapsutveckling och att i samarbete med handledaren stämma av att lärlingens arbetsuppgifter i bredd, djup och innehåll svarar mot de mål som finns uppställda för utbildningen. Erfarenheter från lärlingsförsöket visar att kontakten mellan handledare, lärare och lärling har stor betydelse för arbetsplatsens upplevelse av lärlingsutbildningen. Regeringen lämnar dock

inget förslag om att reglera denna typ av arbetsplatsbesök, något som Skolinspektionen tidigare har uttryckt ett behov av (prop. 2010/11:104).

- **Hur säkerställer skolan arbetsplatsens kvalitet**

Yrkeslärarens kompetens är viktig för att kunna bedöma förutsättningarna att genomföra utbildningen på en viss arbetsplats. Det är lika viktigt att senare kontinuerligt följa upp verksamheten genom regelbundna besök och trepartssamtal. Andra hjälpmedel för att hålla kontakten med arbetsplatsen är de loggböcker och tidskort, som eleverna för. Yrkesläraarna vid Riksäpplet har enligt rektor tid avsatt i sin tjänst för att göra besök på APL-platserna. Att använda arbetslivet som utbildningsplats ställer prov på skolornas flexibilitet då förutsättningarna skiftar mycket.

Vid intervjun säger eleverna att de snabbt har kommit in i arbetsgemenskapen på sina arbetsplatser. De planerade bytena av arbetsplats som ingår i upplägget på handelsprogrammet för att ge ökad bredd upplevs som positiva av eleverna. Att de får byta och vara på flera arbetsplatser skapar omväxling och ger nya erfarenheter. Eleverna är också genomgående mycket nöjda med sina arbetsplatser och handledare.

Handelseleverna vid Riksäpplet följer i huvudsak arbetsplatsens tider inom tidsintervallet 8.00- 17.00. De enskilda elevernas tid beror naturligtvis på företagens karaktär och öppettider samt på elevernas resor. Eleverna har ibland erbjudits helgjobb på sin arbetsplats, men det är problem med att eleverna ännu inte har fyllt 18 år och bara får utföra ett begränsat antal arbetsuppgifter.

Riksäpplet har i avtalen med arbetsplatserna skrivit in att skolans värdegrund ska tillämpas även på arbetsplatserna. Lärarna känner av på ett tidigt stadium om arbetsplatsen inte är lämplig att ta emot elever. Riksäpplet har även en Likabehandlingsplan.

Skolinspektionen bedömer att Riksäpplets gymnasium säkerställer arbetsplatsernas kvalitet både genom planering inför starten och under pågående utbildning genom besök.

- **Hur ofta besöker skolan eleverna och deras handledare under APL och vad avhandlas vid besöken?**

Riksäpplet har inga fasta riktlinjer för antalet besök. Yrkesläraarna har fem procent av sin tjänstetid per elev avsatt för att göra besök på APL-platserna. I snitt räcker det enligt rektor till ett besök per arbetsplats och månad. Rektor menar

att lärarnas besök på arbetsplatsen ska vara behovsstyrda, vilket normalt innebär tätare besök i början av utbildningen, som sedan kan glesas ut och i vissa fall ersätts med telefonsamtal. Besökstiden varierar, allt ifrån kortbesök på 15 minuter till någon timme, t ex. vid trepartssamtal i samband med bedömning.

Även eleverna i årskurs 2 uppger att lärarna besöker arbetsplatser ungefär en gång per månad, en elev i årskurs 3 uppger varannan månad. Besöken är ofta korta och enligt eleverna inte alltid så strukturerade och bedömningsfrågor ingår sällan. Även om trepartssamtal förekommer regelbundet framhåller några elever att det borde ske oftare i årskurserna 2 och 3. Mer engagemang borde läggas på bedömning och betyg enligt eleverna.

Skolinspektionen bedömer att lärarna vid Riksäpplet visserligen regelbundet besöker arbetsplatserna men att besöken av eleverna upplevs som allt för lite strukturerade. I första hand önskar eleverna att frågor om bedömning och betyg ges högre prioritet.

- **Hur säkerställer skolorna handledarens lämplighet och ser till att handledarutbildning genomförs?**

Enligt regeringens bedömning i prop. 2010/11:104 är handledarnas kompetens avgörande för kvaliteten i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Kompetens handlar dels om djup och bredd i yrkeskunskaperna, dels om kunskap om lärlingsutbildningens förutsättningar, t.ex. de mål och kunskapskrav som finns för den gymnasiala lärlingsutbildningen. Flera remissinstanser, däribland Skolverket och Nationella lärlingskommittén (SOU 2011:72), har föreslagit att handledarutbildning ska vara obligatorisk för deltagande arbetsplatser. Regeringen gör samma bedömning, när det gäller betydelsen av kompetenta handledare men väljer att inte göra handledarutbildning obligatorisk. Skolhuvudmannen har ett stort ansvar när det gäller att se till att handledarna har den kunskap och erfarenhet som krävs för uppdraget. Det innebär att skolhuvudmännen bör ge handledare information, stöd och utbildning kring lärlingsutbildningens innehåll, mål, ramar och ansvarsfördelningen mellan skola och arbetsplats.

Lärlingsutbildningen i Haninge har sedan starten 2008 prövat olika varianter för upplägg av handledarutbildning. I början bjöds handledarna in till skolan för handledarutbildning. Få hade dock möjlighet att komma loss för att delta i utbildningen. Fredrika Bremergymnasierna gjorde då två utbildningsfilmer som yrkeslärarna använder ute på arbetsplatsen där utbildningen av handledarna sker. Rektorn har märkt att utbildning av handledarna på arbetsplatsen genom yrkeslärarnas försorg är den variant som fungerar bäst. Det särskilda statsbidraget används till utökad tid för yrkeslärarna så att utbildning av handledarna kan ske på bästa sätt. Vid inspektörernas besök tog de del av ett fyrstegsdo-

kument med innehåll för detta handledarupplägg. Den intervjuade handledaren, tillika personalchef inom handel, tycker att kontakterna med skolan fungerar bra och att lärlingar är ett bra koncept för handeln.

Skolinspektionen bedömer att Riksäpplet gymnasium säkerställer handledarnas kompetens och lämplighet genom att ge en anpassad handledarutbildning på arbetsplatsen.

- ***Hur fungerar programråden***

Riksäpplet kallar till programråd för programmen handel och administration respektive restaurang och livsmedel en gång per termin då branscherna bjuds in för att diskutera samarbetet med skolan. I dessa deltar förutom branschföreträdare även rektor, lärlingssamordnare, yrkeslärare och två elever. Utöver de lokala programråden är även regionala programråd under etablering i Stockholmsregionen genom kommunförbundet KSL:s försorg. Lärlingssamordnaren har deltagit i ett sådant råd.

Företrädare för det lokala näringslivet i Haninge kallas regelbundet till frukostmöten av kommunens näringslivssekreterare. Vid dessa tillfällen brukar rektor medverka och ta upp frågor om utbildning inklusive lärlingsutbildning.

Den intervjuade handledaren, tillika personalchef, ingår i programrådet för handel men har ännu bara deltagit en gång. Hon tycker att mötet var värdefullt och att intervallen är lagom långa. De intervjuade eleverna uppger dock att de inte känner till programråden och deras verksamhet.

Skolinspektionen bedömer att Riksäpplets gymnasium genom sina programråd uppfyller kraven i skollagen på kontakt med arbetslivet.

- ***Hur arbetar skolan så att de skol- och arbetsplatsförlagda delarna av utbildningen blir till en helhet?***

Lärlingseleverna vid Riksäpplet genomför i huvudsak sina kurser ute på arbetsplatserna. Eleverna är ute tre dagar i veckan på arbetsplats och inne på skolan två dagar. De gymnasiegemensamma ämnena och de individuella valen är skolförlagda. Därutöver genomförs endast enstaka kurser inom handels- och administrationsprogrammet som skolförlagda utbildning, t ex Information och kommunikation 1 och Näthandel 1.

Skolinspektionen bedömer att Riksäpplets gymnasium har en väl avvägd balans mellan de skol- och arbetsplatsförlagda delarna av utbildningen.

C. Elevens situation

- ***Hur förbereds eleverna innan de går ut på sin första arbetsplats och säkerställer skolan att arbetsplatsens värdegrund ligger i linje med skolans krav?***

Lärlingseleverna vid Riksäppet går, som tidigare sagts, ut tidigt på sina arbetsplatser. Redan efter två veckors förberedelse på skolan är de ute. Yrkesläraren introducerar dem på arbetsplatsen, där de sedan har en provperiod på fyra veckor innan utbildningskontrakt skrivs under.

Riksäppet har en likabehandlingsplan med plan mot kränkande behandling. Även om planerna inte innehåller något om de särskilda förhållanden som kan röra arbetsplatsförlagda utbildningar har skolan i sina avtal med företag inom gymnasial lärlingsutbildning tydligt angivit att "skolans värdegrund och ordningsregler också ska gälla på arbetsplatsen". Enligt rektor har skolan ibland varit tvungen att agera i sådana frågor, som ibland tas upp när eleverna kommer in till skolan från sina arbetsplatser.

- ***Hur hanterar skolan elever med svag motivation och/eller bristande social kompetens?***

Inom den första elevkullen av lärlingsförsöket med start 2008 var avhoppen mycket omfattande och endast 16 elever av 37 genomförde utbildningen, trots stora insatser från skolans sida. Både rektor och yrkeslärarna framhåller att det har skett en viss förändring över åren inom den elevgrupp som söker sig till lärlingsutbildning. Nu är lärlingseleverna mer motiverade, men många fortfarande skoltrötta. Många elever har åtgärdsprogram, som är ett stort internt utvecklingsområde för skolan. När lärlingarna kommit upp i årskurs 3 är de oftast mycket mognare än sina skolförlagda kamrater.

- ***Kan arbetsplatserna anpassas till elever med särskilda behov?***

Enligt rektor går det ofta bra att hitta anpassningar till olika elevers behov, under förutsättning att motivation och vilja finns hos eleven. Ibland kommer motivationen också som ett resultat av en lyckad placering. Individuella studieplaner finns för alla elever.

Det finns alltid en risk att arbetsplatsens akuta behov kan styra elevernas yrkesutbildning för mycket, speciellt kanske inom restaurangbranschen, även om risken inte är så stor. Ibland måste man dock även som elev anpassa sig till arbetsläget på arbetsplatsen. Det är dock viktigt att det inte bara blir eleven som

får "mängdträna", dvs som yrkesträning utföra samma arbetsuppgifter under längre tid.

- Skolinspektionen bedömer att eleverna får en bra grund och förberedelse under den skolförlagda delen inför den arbetsplatsförlagda.
- Skolan bedömer att skolan har tydliga regler avseende arbetet mot kränkande behandling och att det i utbildningskontraktet klart framgår att de även omfattar elevernas arbetsplatsförlagda lärande.

D. Uppföljning och bedömning

I propositionen 2010/11:104 framhåller regeringen att läraren och företrädaren för arbetsplatsen gemensamt bör planera och fördela innehållet i utbildningen, men det är läraren som med stöd av handledarens underlag ska ansvara för betygssättning av alla kurser.

- **Hur mäter och redovisar skolan tid på arbetsplatsen så att eleven uppfyller kraven för att ha genomgått gymnasial lärlingsutbildning?**

Inom ramen för Riksäpplets lärlingsmodell med tre dagar ute och två inne har erforderlig tid framräknats. Hänsyn tas även till schemaläggning och upprättande av individuella studieplaner. Sammantaget har skolan nog uträknat den arbetsplatsförlagda tiden till minst 50 procent.

- **Hur bedöms och betygssätts elevernas yrkeskunskaper?**

Yrkeslärarna har kontinuerlig kontakt med eleverna och handledarna på skolans APL-platser. Tillsammans har man gått igenom kurser och kursmål vid kursstarten, ett ganska omfattande arbete som tar mycket energi för alla parter. Lärarna bryter ned ämnesplanerna och deras kurser till mallar och matriser som handledaren kan använda vid bedömning. I viss utsträckning används Svensk Handels material för uppföljning och bedömning. Lärarna får reda på vad eleverna har lärt sig på arbetsplatsen genom korta besök samt längre trepartssamtal. Enligt yrkeslärarna kan bedömningen, trots matriser, vara knepig. Inom t ex restaurang- och livsmedelsprogrammet finns ofta personliga referensramar med krav som går vida längre än kraven för grundläggande yrkesutbildning i gymnasieskolan. Så är inte så ofta fallet inom handels- och administrationsprogrammet. Bedömningsträffar och betygssättning sker regelbundet efter trepartssamtal mellan elev, yrkeslärare och handledare på APL-platsen. Lärarna sätter betyg direkt efter avslutade kurser.

Eleverna säger att lärarna har gått genom betygskriterierna så att de känner till vilka mål som ska ha uppnåtts och vad som krävs för ett visst betyg. Eleverna tycker dock att vad de gör under tiden på arbetsplatsen borde påverka betyget ganska mycket. Samtidigt uttrycker de en oro över att det som de presterar på arbetsplatsen inte ska nå fram till yrkesläraren vid möten och samtal.

För flertalet lärlingselever är målet att man vill börja jobba direkt efter gymnasiet. Det är också främsta motivet till att man valt lärlingsutbildning.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver utveckla en enhetligare struktur för lärarnas besök på arbetsplatserna, där frågor om betyg och bedömning av elevernas arbetsplatsförlagda lärande ges högre prioritet.

- **Finns tillgång på yrkeslärare som kan undervisa i skolförlagda delar samt kommunicera med handledaren om yrkesinnehållet på arbetsplatserna?**

Enligt skollagen 2 kap. 13 § ska huvudmannen för undervisning använda lärare som har en utbildning som är avsedd för den undervisning som läraren ska bedriva.

Enligt skollagen 2 kap. 18 § får huvudmannen om det inte finns någon lärare att tillgå inom egen organisation som har den utbildning som krävs använda en annan person för att bedriva undervisningen. En sådan person ska:

- 1. vara lämplig att bedriva undervisningen, och*
- 2. i så stor utsträckning som möjligt ha en utbildning som motsvarar den utbildning som krävs för undervisningen.*

Normalt får en person som avses i 2 kap. 18 § endast användas för bedriva undervisning under högst ett år i sänder, vilket dock inte gäller undervisning i yrkesämne.

Riksäpplet har tillgång till behöriga yrkeslärare för handels- och administrationsprogrammet.

Skolinspektionen bedömer att Riksäpplets gymnasium har lärare med föreskriven behörighet.

E. Utvärdering och kvalitetsarbete

- ***Hur följs den gymnasiala lärlingsutbildningen upp och utvärderas i syfte att tillvarata erfarenheter för att förbättra och utveckla den?***

Redan under lärlingsförsöket gjorde skolan enligt rektor en årlig uppföljning av det arbetsplatsförlagda lärandet inom ramen för skolans kvalitetsarbete. I dag sker utvärderingen vid årets slut av programmet som helhet, vilket ibland kan medföra att de arbetsplatsförlagda delarna inte ingår i utvärderingen eller inte kan urskiljas. Då skolan sedan länge har utvecklade rutiner för hur lärlingsutbildningarna ska följas upp och kvalitetssäkras bör dessa rutiner också kunna komma till användning för den nya gymnasieskolan, Gy-11. En av skolans handelslärare har dessutom gjort en jämförande enkät om gymnasiala lärlingar, där skolan i samarbete med Frans Schartaus gymnasium i Stockholm jämfört sina lärlingsutbildningar med varandra.

De enskilda yrkeslärarna gör även egna uppföljningar av om deras elever får jobb och hos vilken arbetsgivare.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver utveckla sitt systematiska kvalitetsarbete genom att utvärdera och analysera den arbetsplatsförlagda utbildningen för att ta till vara erfarenheterna och utveckla verksamheten

Sammanfattning:

- 1. Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument och i samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?**

Skolinspektionen bedömer att det arbetsplatsförlagda lärandet inom gymnasial lärlingsutbildning vid Riksäpplets gymnasium i Haninge kommun genomförs i enlighet med gymnasieskolans styrdokument. Fredrika Bremergymnasiernas tradition av arbetsplatsförlagt lärande ger den nya skolenheten Riksäppet en gynnsam start, som det gäller att vårda och samtidigt utveckla. Det finns ett engagemang och ett nära samarbete mellan skolan och det lokala arbetslivet skapar förutsättningar för bra kvalitet i verksamheten. Skolan har vid granskningen åtta elever som är inskrivna vid lärlingsutbildningen på det granskade programmet handel och administration.

2. Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs?

Skolinspektionen bedömer att det ringa antalet lärlingar på en stor skola medför en risk för att de marginaliseras och att schematekniska lösningar för gruppen kan bli svåra att hitta. Att skolan inte hade något intag av lärlingselever 2012 gör denna bild ännu tydligare. Skolinspektionen bedömer ändå att rektor är medveten om detta och aktivt arbetar för att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten, utifrån de förutsättningar som finns inom gymnasial lärlingsutbildning, ska kunna bli en helhet så att kvaliteten och likvärdigheten i lärlingsutbildningen säkerställs. Skolinspektionen har mött engagerade elever, handledare och lärare som beskriver en för eleverna bra verksamhet med få brister men vissa utvecklingsbehov.

Skolinspektionen bedömer att ett utvecklingsarbete i syfte att höja verksamhetens kvalitet i första hand bör genomföras inom följande område:

- Skolan behöver utveckla en enhetligare struktur för lärarnas besök på arbetsplatserna, där frågor om bedömning och betyg av elevernas arbetsplatsförlagda lärande ges högre prioritet.
- Skolinspektionen bedömer att skolan behöver utveckla sitt systematiska kvalitetsarbete genom att utvärdera och analysera den arbetsplatsförlagda utbildningen för att ta till vara erfarenheterna och utveckla verksamheten